

4. Planeta humà

La introducció de la tecnologia a la Terra no és una qüestió que afecti les innumbrables espècies terrestres. Es un esdeveniment axial en la Història del planeta. La creació més grandiosa de revolució —la intel·ligència humana— proporciona els mitjans per a la pròxima fase de l'evolució que és la tecnologia.

RAY KURZWEIL, *L'era de les màquines espirituals*

Hem parlat de les adquisicions biològiques i tècniques que ens fan humans; hem pogut apreciar com el nostre comportament cultural és encara un comportament etològic animal poc avançat; ens hem adonat del llarg camí que encara cal recórrer per arribar a una humanitat plena. Segur que ara és el moment de preguntar-nos què vol dir ser humans.

La humanització és el procés que es genera per la interposició d'instruments entre els humans i l'entorn, d'una banda, i la redistribució solidària dels guanys i els mecanismes per a la seva obtenció, de l'altra. ¿Per què? En primer lloc, perquè som els únics que utilitzem mitjans materials per a l'obtenció d'aliments i seguretat en l'entorn. En segon lloc, perquè la redistribució solidària trenca l'etologia arcaica i atàvica de distribuir exclusivament seguint una jerarquia, una relació de comunitat o de família. Si podem trencar el marc redistributiu de l'estament, el país i la família, generarem un procés d'humanització per integració de tota la humanitat en un ordre horitzontal i continu. Les que assenyalen són formes típicament humanes i les contràries impliquen una regressió o, en el millor dels casos, un manteniment d'estructures prehumanes. Seria el cas si es busca l'eliminació o limitació de la tecnologia. Ens cal desenvolupar aquestes idees amb més deteniment.

Com ja vam explicar a *Planeta humà*¹, la humanització és un procés i, per tant, no s'acabarà mai. En cas que arribem a ser humans, el següent pas serà el desenvolupament d'unes característiques que no sabrem si són les pròpies dels humans o d'una altra espècie nova. Ens passarà el mateix que quan parlem dels homínids que visqueren fa més de dos milions d'anys i que es trobaven en ple procés d'hominització i d'humanització: discutim si són o no humans.

Es per això que hem cregut necessari definir què vol dir ser humà. Si realment la tècnica és el fenomen que ens va començar a humanitzar ara fa dos milions i mig d'anys, és evident que serà quan ens relacionem totalment entre nosaltres amb l'entorn amb aquest tipus de mecanismes quan aconseguirem una adaptació absoluta. I serà aleshores quan esdevindrem humans; quan mitjançant la tècnica socialitzada puguem transformar el nostre propi cos i la nostra activitat cerebral complementant-la o ampliant-la. Sense cap mena de dubte, aleshores, serem més humans.

Quan arribi l'hora en què puguem reproduir-nos d'una manera extrasomàtica o extracorporal gràcies a la construcció d'úters artificials, òbviament, incrementarem la nostra independència de la naturalesa i, com a conseqüència, gaudirem de més llibertat. La desaparició del dimorfisme social serà una de les

1 CARBONELL, Eudald; SALA, R. Planeta humà. Barcelona: Editorial Empúries, 2000.

característiques de la civilització plenament humana d'aquest futur llunyà però més pròxim del que ens pensem.

Nosaltres considerem que el concepte que ens cal desenvolupar és el de la transformació de les relacions socials de primat en relacions tècniques socials. Es tractaria, doncs, de desfer-nos dels hàbits de la primitiva humanització, dels temors, mites i ritus per emergir com a éssers amb consciència social tècnica. Fer arribar els mitjans tècnics a tothom seria el pas primordial i determinant en el procés. A continuació, l'emergència d'una ètica materialista per a la societat tècnica i de la transformació reblaria el canvi. Heràclit i Darwin crearen teories sobre el canvi però, passats els segles i mil·lennis, encara no l'entensem d'una manera completa.

Som conscients que aquest plantejament podria arribar a semblar només un repertori d'intencions buides d'escalfor social. No és així. Cal tenir en compte que no ens podem humanitzar sense continuar desenvolupant la nostra complexitat específica, i no podem desenvolupar més complexitat si no som capaços de situar la tècnica al centre de les nostres relacions més essencials.

Augmentar la nostra capacitat de transformació es fa difícil sense la planetarització. Un sistema així es basa tant en la distribució de recursos com en la creació d'un àmbit igualitari. Es inimaginable que sense incorporar tota l'energia biocultural del planeta puguem fer-nos humans; la integració de la diversitat cultural és bàsica.

En aquest marc, incorporar l'activitat de la dona al màxim nivell és fonamental. A Occident el procés ja ha començat en el segle XX, però encara s'ha de progressar més ràpidament. En el futur les dones, alliberades de la procreació intrauterina, no patiran l'estrès de la reproducció i com a conseqüència podran continuar el seu procés social i d'aprenentatge tal com ho fan els mascles. En no haver de parir d'una manera directa, el seu paper en la reproducció serà equiparable al dels mascles, que no han participat en el procés de gestació sinó només en el de concepció. Com a conseqüència, el repartiment de les feines de criar i educar els fills, que ara com ara recauen d'una manera pràcticament exclusiva en la dona, podrà ser també equilibrat.

Totes aquestes emergències degudes a l'aplicació de la tècnica aniran variant estructuralment la forma de relacionar-nos. En un moment determinat es produirà la darrera de les socialitzacions, la humanització; haurem creat mecanismes propis d'adaptació i desenvoluparem estratègies cada vegada més independents de la selecció natural; la selecció tècnica serà al darrere de tots els processos.

Es possible que durant els pròxims mil·lennis, quan no tan sols siguem terrícoles sinó també marcians i vivim en altres planetes i galàxies, parlem dels homínids humans com a espècies diferents i antecessores de la mateixa manera que ara ho fem nosaltres respecte als australopitecs, als parantrops i fins i tot als primers *Homo*.

La selecció tècnica haurà facilitat el que en el segle XXI encara sembla ciència-ficció: la implantació de sistemes permanents d'informació al cervell, els *ciborgs* ben desenvolupats, els ordinadors moleculars... Les paraules d'Adam V. Reed, de la Universitat Rockefeller, en un col·loqui de l'American Association

for the Advancement of Science sobre la possibilitat d'implantar ordinadors al cervell per tenir informació *on line*, seran ja coses del passat.

El procés de la biotecnologia pot arribar a punts inimaginables. Podem pensar que la manipulació genètica ens podrà adaptar a viure en ambients sense atmosfera. Els astronautes actuals han d'adaptar-se tècnicament a les condicions espacials: amb vestits especials, amb sistemes de respiració... Hom va fer el mateix amb l'ús del vestit en latituds extremes de la Terra; però hem seguit, paral·lelament, processos d'adaptació biològica dirigits per la selecció natural i que han afectat la coloració de la pell i dels ulls i que han comportat una resistència diferenciada a les condicions climàtiques. En el futur, l'enginyeria genètica es podrà aplicar per a l'adaptació de la gent que hagi de viure a l'espai modificant-los per suportar les condicions especials de manca d'atmosfera.

Seguim aquí el discurs que hem començat més amunt. Aquests éssers nous i els *ciborgs* de què hem parlat no seran estrictament humans. Tampoc no ho seran els éssers concebuts i gestats en úters artificials fora de tot clos matern. La reproducció extrasomàtica, una fita genuïnament i estrictament humana, inaugurarà, amb les altres adaptacions que proposem, una nova era en la biosfera. Arribat el cas, ni ells acceptaran una identitat compartida amb nosaltres, ni amb la perspectiva que podem prendre actualment, nosaltres tampoc no els podem classificar estrictament com a humans. Ni tan sols els podem incloure en la biosfera, que es regeix per la selecció natural.

De la nova dimensió de la vida també en formaran part els nous vegetals creats per enginyeria genètica i totes les formes que els humans generem per fer-les niés eficaces en el nou entorn creat. No hem de caure de nou en l'antropocentrisme estricte. No hauran aparegut per selecció natural sinó per selecció tècnica i aquesta forma d'especiació, de creació d'espècies, és prou nova perquè ens faci tractar aquests éssers com una nova espècie i, fins i tot, com un altre gènere. En definitiva, en el moment en què s'aconsegueixi la humanització «completa» s'iniciarà una altra realitat.

Ésser humà serà un esglaó més en l'evolució biològica i, en més d'un cas, es produirà fora del planeta on fins ara hem crescut tots. Els humans haurem resolt l'enigma de la nostra consciència quan siguem capaços de socialitzar la tècnica i de dedicar totes les nostres energies al coneixement i a la resocialització. És un fet que fins ara no ha estat possible perquè encara no som humans. Hauran de passar milers d'anys, però hi esdevindrem, no en tenim cap dubte.

És lògic pensar que després començarà la deshumanització per la pèrdua específica de les qualitats que ens hauran fet humans. És obvi que la sublimació dels processos tècnics serà al fonament d'aquest canvi. Som conscients, però, que tot això ara per ara és ciència-ficció, però al capdavant la ficció és una de les qualitats que els homínids hem desenvolupat en fer-nos humans.

Serà molt diferent parlar d'un planeta amb humans que d'un planeta humanitzat, un cop alliberats de les pors atàviques del canvi, un cop socialitzada la tecnologia i un cop emancipats de les tuteles, sigui de les religions clàssiques o de la nova religió que defensa la inalterabilitat de l'ecologia.

Hauran de canviar moltes coses, tanmateix, en aquest planeta abans no puguem parlar estrictament d'unes estratègies plenament humanes. L'extensió de

la tècnica no és l'únic objectiu. El procés de globalització que s'està iniciant i del qual tanta gent se sent orgullosa ha de canviar dràsticament de sentit. La tal globalització consisteix a continuar els processos de colonització ja iniciats des de l'antiguitat i que en segles recents han tingut tant d'èxit. L'última expressió és la creació d'espais amb una fiscalitat especial al tercer món per atraure empreses del primer món. Aquestes empreses no tenen cap intenció de transformar el país en què s'instal·len, sinó només de superar els esculls de la conflictivitat laboral i els sous massa alts dels països d'origen. Es a dir, responen únicament i exclusivament als seus interessos i als de les classes dominants dels països d'acollida que d'aquesta manera també solucionen transitòriament alguns problemes socials. Aquest és l'únic guany que en treuen, ja que les inversions són mínimes.

El que acabem d'esmentar tan succintament és el principi de la globalització: l'exportació colonial dels criteris ultraliberals i la cultura occidental a tot el planeta. La veritable humanització no s'aconsegueix per la globalització i el pensament únic sinó per la integració de la diversitat cultural, per la creació d'una cultura i un criteri mundials que sorgeixin de la fusió, de la interfecunditat de les cultures. Això tan difícil és el que ha de ser la humanització del planeta.

De moment s'expandeixen les actuacions més clàssiques de domini i de repressió. L'eliminació dels drets de circulació per evitar manifestacions contra les cimeres del G-8 només és l'esglaió més recent, però no l'últim. Si això passa en països autoconsiderats democràtics, ¿què podem esperar dels que es basen declaradament en la tirania?

Tampoc no és coherent amb una perspectiva d'humanització, de transparència i de progressisme que la cimera de Rio sobre el canvi climàtic fos finançada amb diners de grans empreses tecnològiques implicades en l'explotació de fonts d'energia. Evidentment, això fa inviable qualsevol acord que busqui un equilibri ecològic i la reducció de l'efecte hivernacle. En realitat, es tracta de pantomimes pagades per les empreses que així es renten la cara i s'asseguren resultats favorables. ¿Què en podem dir, també, dels eximents fiscals a empreses d'explotació de fonts d'energies fòssils? Doncs, senzillament, que són directives que no permeten de canviar realment d'estratègia ni a curt ni a mig termini.

EUDALD CARBONELL I ROBERT SALA. *Encara no som humans*